

спланованої боротьби вийшло переможцем і добилося реального підвищення рівня свого життя.

Отже, боротьба педагогічних організацій за поліпшення матеріального становища учителів принесла конкретні результати: було прийнято такі законодавчі акти, які суттєво покращували економічне становище освітян. Ця боротьба характеризувалася: передусім тим, що найнаполегливіше виступали за свої економічні права учителі початкових шкіл, зарплата яких була вкрай низькою. Крім того, педагоги, які представляли різні національності та різні учительські організації зуміли висунути єдині вимоги економічного характеру, об'єднати свої зусилля заради спільної мети та проявити наполегливість у боротьбі за свої права. Не менш важливим було й те, що відстоювали свої інтереси учителі за допомогою політичних засобів: мітингів, маніфестацій, звернень до представників державної влади.

Освітняни також проявили неабияку суспільну активність, постійно тримаючи в полі зору розгляд законодавчими органами законопроектів, які мали безпосереднє відношення до їх долі. І нарешті, варто звернути увагу й на те, що заходи керівних органів учительських організацій, скеровані на реальне покращення фінансового становища педагогів, носили рішучий характер, які давали зрозуміти політикам високого рангу, що учителі не відступлять від своїх домагань, навіть, якщо це інколи шкодило інтересам інших верств населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бачинський В. Наша школа в ярмі / В. Бачинський. – Львів, 1908. – 53 с.
2. Гнатюк В. Національне відродження Австро-Угорських українців (1772 – 1880 рр.) / В. Гнатюк. – Відень, 1916. – 65 с.
3. З'їзд відпоручників українського народного учительства // Діло. – 11 квітня 1914. – С. 8.
4. Савчук Б. Просвітницька та соціально-економічна діяльність українських громадських товариств у Галичині (остання третина XIX ст. – кінець 30-х років XX ст.) / Б. Савчук. – Івано-Франківськ, 1999. – 138 с.
5. Федорович К. Українські школи в Галичині в світлі законів практики / К. Федорович – Львів, 1924. – 94 с.
6. Черпінський М. Основні віхи діяльності товариства «Взаємна поміч українського учительства (1905 – 1935 рр.)» // М. Черпінський // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Діяльність товариства «Взаємна поміч українського вчительства». – Івано-Франківськ, 1996. – С. 4–7.
7. Ющишин І. Проект на зміну державного шкільного закону з дня 14 мая 1869 року / І. Ющишин. – Львів, 1913. – 56 с.
8. Ющишин І. Товариство Взаємна поміч українського вчительства 1905 – 1930 рр. / І. Ющишин. – Львів, 1932. – 339 с.
9. Ясінчук Л. Рідна школа в ідеї і в житті / Л. Ясінчук. – Львів, 1934. – 208 с.

Недзельська Ю.

Науковий керівник – доц. Федорів І. О.

ПОЛЬСЬКИЙ ОПОЗИЦІЙНИЙ РУХ У 60–70-ТІ РР. ХХ СТ.: ОСНОВНІ ЕТАПИ, ПРОБЛЕМИ, ЗДОБУТКИ (ЕСЕЙ)

Днями, блукаючи всесвітньою павутиною, натрапила на статтю одного із сайтів, яка вже за назвою, ніби блискавкою пронизала до глибини душі, змусила не просто поспіхом переглянути текст, а вдуматися, вчитатися, знайти відповіді на безліч запитань, які роїлись у голові. Та запитань не поменшало, натомість вони ставали все глибшими, все складнішими, закликаючи перегорнути давні сторінки минулого...

А назва статті – “Чому Польщі вдалося? Старі помилки, нові ідеї та бунт покоління” (автор О. Зінченко) [1].

Історія Польщі, а особливо ХХ століття, цілком може розглядатися як історія руху за національне визволення. Кожен раз, коли здавалося, що його нещадно знищено, він, як Фенікс, повставав з попелу і набирився нової сили.

На початку 1990-х років Польща (втім, як і Україна) у зв'язку з розпадом соціалістичної системи отримала шанс на здобуття справжньої незалежності й обрання демократичного шляху розвитку. Проте, кожна із цих держав скористалася цим шансом по-своєму. Саме тому

сьогодні, після ось уже двадцять з лишком років здобуття такої жаданої свободи та незалежності, кожна із цих слов'янських країн-сусідів живуть так по-різному.

Чому? Виникає закономірне питання. Відповім словами автора, з якими погоджуюсь: “Польські реформи почалися із усвідомлення помилок минулого. Це тривало довго. І усвідомлення помилок почалося значно раніше, ніж впровадження реформ” [1].

Уся польська повоєнна історія перетворилася на тривалий процес роботи над помилками міжвоєнної Польщі, які призвели до катастрофи.

Перше повоєнне десятиліття пройшло у тривозі, в облаштуванні нових домів і “нового ладу”. Нарешті в СРСР помер Й. Сталін. Минуло ще декілька років. І у Польщі вибухнуло.

Влітку 1956 року повстала Познань. На вулиці із єдиною вимогою “Жадаємо хліба!” вийшло усе місто. Повстанці розгромили Воеводський Комітет правлячої Польської об'єднаної робітничої партії. Того ж дня бунт розчавили танками.

Утім, криза спричинила відставку уряду, на чолі якого тепер став Владислав Гомулка. Крига тріснула. Почалася відлига [1].

Майбутні зміни ознаменувалися поширенням правди про минуле, з партизанського опору неправді, з “домашньої контрпропаганди”.

Період початку 1960-х рр., на нашу думку, і є тим зародковим етапом, з якого розпочала діяльність розгорнута польська демократична опозиція. Адже саме у цей період, незважаючи на суперечливість процесів, які відбувались у польському суспільстві на липневому пленумі (1963 р.) було прийняте рішення про посилення боротьби із буржуазними поглядами галузі науки, культури, мистецтва та необхідність поліпшення політико-правової роботи серед молоді та інтелігенції. Така політика, звісно вела до поглиблення конфлікту між владою та інтелігенцією.

Польща у 1968 році: “Свобода, якої ми так потребували, для інших була зрозумілим фактом” (Тереза Богуцька) [2].

На 1968 р. розбіжності між керівництвом ПОРП досягло апогею. Вагомим фактором, який виступив своєрідним каталізатором подальшого розвитку подій стали процеси демократизації в Чехословаччині, де до влади прийшли партійні ліберали, очолювані В. Дубчеком. Демократичні процеси в сусідній Чехословаччині збігалися з поглядами польських інтелектуалів на еволюцію соціалізму.

“За великим рахунком, ми сильно відрізнялися від наших західних товаришів. Свобода, якої ми так потребували, для них була зрозумілим фактом. ... Все, чого ми хотіли, щоб Радянський Союз змінив свою політику і виявляв більше поваги до тих норм і прав, які були настільки природні на Заході” [2].

Заворушення 1968 р. почалися із незначного протистояння влади та суспільства, а саме – з цензурної заборони вистави спектаклю “Dziady” за Адамом Міцкевичем. Відділ культури ЦК ПОРП виступив з критикою вистави, яка нібито мала “антиросійські настрої”. Це викликало патріотичну маніфестацію молоді на чолі з Модзелевським, яка протестувала проти її заборони. Повсюди лунали гасла “незалежність без цензури!”, “Міцкевич без цензури!”, “Вільне мистецтво! Вільний театр!” [3].

Березневі події обговорювалися на V з'їзді ПОРП (листопад 1968 р.), який розцінив їх як підступи ревізійності та реакції. В резолюції закликалося про посилення ідейно-виховної роботи серед молоді. Необґрунтована та короткозора політика польського керівництва знову заганяла хворобу всередину.

Розмірковуючи про значення подій цього року, німецький філософ Ханна Арендт писала 26 червня 1968 р. з Нью-Йорка своєму колезі Карлу Ясперсу, що жив у Базелі: “Мені здається, діти наступного століття будуть вивчати 1968 р. так само, як ми вивчали 1848 р. У цьому сенсі події “1968” можуть розглядатися не тільки як поворотний пункт в історії ХХ сторіччя, але і як явище, що займає важливе місце в європейських освітніх проектах” [4].

“Замість того, щоб палити урядові будівлі, створюйте свій уряд!” (Яцек Куронь) [5].

Ця фраза польського дисидента стала крилатою в 70-х рр., а її сенс – чіткий і недвозначний: для того, щоб перемогти систему, потрібно створити їй альтернативу. Йшлося про створення громадянських структур, паралельних до структур владної партії, а фактично про створення організованої, структурованої опозиції.

Саме Яцек Куронь, один із інтелектуальних лідерів опозиції у написаній в середині 70-х років стратегії запропонував соціальні рухи як найкращий спосіб для країни отримати свободу.

Він був переконаний, що збираючись разом у малих групах, населення поступово переможе тоталітарну монополію, спочатку на соціальному та культурному рівні, а лише потім – на політичному.

Яцек Куронь наполягав, що діяти необхідно відкрито, крок за кроком захоплюючи доступні позиції: створювати незалежні профспілки, захоплювати контроль над різноманітними творчими, технічними та іншими товариствами і союзами.

Для того, щоб перемогти – необхідно “знизу-доверху” створити систему паралельних (альтернативних) структур влади, що поступово мають змінити інститути тоталітарної держави [5].

Початок незалежному профспілковому руху у Польщі поклав утворений 17 липня 1976 р. “Комітет захисту робітників” (КОР), який пізніше трансформувався у Комітет громадського самозахисту (КГС) [3, с. 455].

Народження КОР було нерозривно пов’язано з робітничими виступами 1970, 1971 та 1976 рр., що стали каталізатором підвищення опозиційної активності в другій половині 1970-х років.

Члени КОР оголосили відозву до суспільства і влади ПНР, в якій опублікували основні причини створення організації, метою якої оголосили боротьбу з політичними репресіями, будь-якими видами громадянської дискримінації, а також захист прав громадян.

Фактично, КОР став першою опозиційною політичною організацією, що відкрито протистояла владі. Головною метою було стимулювати автономну активність у громадянському суспільстві. КОР проголосив і намагався весь час дотримуватися принципів чесності, відкритості й ненасильства [5]. Саме КОР зіграв визначну роль в організації страйків і протестів, які призвели до створення незалежної профспілки, а потім і соціального руху під назвою “Солідарність”.

З виникненням КОР широко розгортається й студентський рух, створюючи Студентські Комітети Солідарності (СКС), створюються Комітети Селянської Самооборони (КСС), тобто опозиція активно співпрацює між собою, проводячи політичну, правозахисну та культурну діяльність у суспільстві.

Досвід альтернативних інститутів самоуправління дозволив зламати (після перемоги “Солідарності” на вільних виборах у 1989 р.) партійно-бюрократичний апарат, реформувати інститути влади, що залишилися після совка, провести люстрацію і почати ринкові реформи, що в Україні так і не було зроблено.

“Польща змінюється кожні 50 років” – стверджував примас Вишинський.

Так, полякам знадобилося 50 років, щоб усвідомити помилки II Речі Посполитої, виростити покоління незалежних інтелектуалів та робітників, що зробили цінності ім’ям свого руху.

Врешті-решт, знадобилося 50 років протестів, стихійних бунтів та справжніх повстань, щоб повалити радянську владу. Знадобилося 50 років інтелектуальної роботи багатьох людей, щоб напрацювати бачення майбутньої Польщі. Цікаво, скільки для цього років знадобиться для України?

Кожний отримує те, чого прагне. Українці прагнуть стабільності. Поляки прагнули змін. Можливо, саме тому Польщі вдалося змінитися [1].

Тож висновки напрошуються самі собою. Справді, можливо досить наступати на одні й ті ж граблі? Можливо час уже працювати над усвідомленням власних помилок і нарешті зробити крок уперед?

А досвід Польщі як міцної демократичної держави в сучасному європейському просторі, допоможе стати каталізатором, який інтенсифікує процес інтеграції нашої країни як гідного представника в європейське та світове співтовариство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чому Польщі вдалося? Старі помилки, нові ідеї та бунт поколінь (Ч.1) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/43544/Chomu_Polshhi_vdalosa_Stari_pomylky_novi_ideji?a_offset=

2. Польша в 1968 году: “Свобода, в которой мы так нуждались, для других была само собой разумеющимся фактом” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://magazines.russ.ru/nz/2008/4/bo7-pr.html>
1. 3. Зашкільняк Л. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів / Л. Зашкільняк, М.Г. Крикун. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – 752 с.
2. 4. 1968 in Europe: A history of protest and activism, 1956–1977. – New York, London: Palgrave Macmillan, 2008. – 347 s.
3. 5. Замість того, щоб палити урядові будівлі, створюйте свій уряд! [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2010/04/30/4997011/>

Гуменна І.

Науковий керівник – проф. Зуляк І. С.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТСЬКИХ ТОВАРИСТВ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ КІНЦЯ ХІХ СТ. – 1939 Р.

Студенти, як найбільш активна частина суспільства, упродовж другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст., на території Східної Галичини, ставали організаторами національних та культурницьких рухів. На зібраннях, а також під час промов, чи то у періодичних виданнях, можна було ознайомитися із провідними ідеями студентської молоді, деякі з них склали основу національних концепцій українських політичних рухів, а згодом і партійних структур. Намагаючись брати участь в усіх сферах життя Східної Галичини, українські студентські товариства сприяли формуванню національної інтелігенції з державницьким мисленням, обґрунтуванню ненасильницьких підвалин національного культуротворення.

Мета дослідження полягає у тому, щоб дослідити суспільно-політичну діяльність українських студентських товариств Східної Галичини кінця ХІХ ст. – 1939 р.

Об’єктом дослідження виступають суспільно-політичні процеси, що відбувалися у Східній Галичині в кінці ХІХ ст. – 1939 р.

Предмет дослідження – українські студентські товариства в суспільно-політичному житті Східної Галичини кінця ХІХ ст. – 1939 р. як важливий чинник консолідації українства.

Побічно, задекларовану проблематику вивчали такі дослідники, як: В. Леник [6], І. Андрухів [1], Б. Савчук [9], І. Шумський [13], Р. Ковалюк [4], В. Виздрик [2], Т. Плазова [8] та Н. Мисак [7].

Проте, найбільшу за обсягом інформацію можна одержати, аналізуючи архівні джерела. Окремим питанням студентського руху та ролі членів студентських товариств відведено місце в описах у таких фондах ЦДІАЛ України, як: ф. 146 «Галицьке намісництво, м. Львів», ф. 309 «Наукове товариство Т. Г. Шевченка у м. Львові», ф. 360 «В. Старосольський», ф. 399 «Українська крайова студентська рада західних земель України», ф. 400 «Український студентський союз».

На основі аналізу історіографії та архівних джерел узагальнюємо відомості про внесок українських студентських товариств у суспільно-політичні процеси Східної Галичини кінця ХІХ ст. – 1939 р.

У кінці ХІХ ст. українська студентська молодь становила реальну суспільно-політичну силу і переважно гуртувалася в академічних товариствах «Січ», «Союз», «Основа», «Академічна громада» при Львівському, Чернівецькому, Віденському університетах та Львівській політехніці. Охоплювали ці академічні товариства до 70 % студентів-українців, які навчалися у вузах Австрії [5, с. 2].

Українські студенти, зокрема, члени товариства «Академічна громада» активно брали участь у політичному житті Східної Галичини. Як свідчать архівні дані, на зібраннях товариства, починаючи з осені 1904 р. організовувалися доповіді на актуальні політичні теми. Наприклад, 26 листопада 1904 р. «Кружок для соціальних наук» організував дискусію на тему «Українсько-польські відносини» (керівник – М. Лозинський), а 1 лютого 1905 р. відбулися збори українських студентів щодо останніх революційних подій у Росії [4, с. 136].

Студентські товариства цікавилися не лише проблемами зовнішньополітичного характеру. Одним з основних було питання проведення виборчої реформи. Боротьба за